

4.3. El teatre: tragèdia i comèdia.

4.3.1. Festivals dramàtics.

Els autors dramàtics no podien representar les seues obres quan ells volien, sinó que només els era possible durant les festes en què aquestes representacions estaven previstes. Això esdevenia a les *Lenees*, a les *Dionísies rurals* i a les *Grans Dionísies* o *urbanes*:

-Les *Dionísies rurals* (*κατ' ἀγρούς*), al mes de Posidó -fi de desembre- se celebraven fora d'Atenes.

-Les *Lenees* (*Λήναια*) es celebraven al mes de Gamelió -cap a la fi de gener- i els concursos dramàtics tingueren lloc a partir només de 440 a.C.

-Les *Antestèries* (*Ἀνθεστήρια*), en Antesterió -febrer-.

-A les *Grans Dionísies* (*Διονύσια μέγαρα* o *ἐν ἄστει*) se celebraven els grans concursos. Es feien a l'inici de la primavera, al mes de Elafebolió -a la fi de març- quan la mar era més navegable i, per tant, els aliats i estrangers podien trobar-se a Atenes.

Normalment, els poetes havien de representar, cadascun d'ells, tres tragèdies i un drama satíric, el que constituïa una tetralogia. Es premiava el conjunt, no pas una sola obra.

Era l'arcont *epònim* qui convocava el concurs (de comèdia, de tragèdia i de lírica), i els candidats presentaven les seues obres perquè es procedís a la selecció prèvia. Es procedia també a la designació dels ciutadans rics als quals s'encarregava la *λειτουργία*, o contribució especial per a sufragar les despeses de la representació. Aquesta *λειτουργία* s'anomenava *χορηγία*, o despesa. El coreg (*χορηγός*) tenia una sèrie d'importants obligacions: seleccionava els cantants del cor i els actors.

La competició durava alguns dies. A la fi dels certàmens es procedia a l'elecció dels vencedors, per part d'un jurat format per 10 persones, una per tribu, i a la distribució dels premis.

S'atorgaven tres premis per a la tragèdia i d'altres tres per a la comèdia; consistien simplement en una corona de llorer la qual era molt apreciada. El coreg vencedor tenia dret a construir un monument commemoratiu del premi.

4.3.2. L'escenificació.

Per a entendre íntegrament tots els problemes que comporta una producció dramàtica cal tenir en compte diversos elements: els actors, els coreutes no membres del cor, els músics (flautistes i citaristes), la indumentària i les màscares.

1. Els actors.

El terme grec és *ὑποκριτής*. El nombre d'actors es va modificar al llarg de l'evolució del teatre; es començà per un sol actor; Èsquil introduí el segon actor i Sòfocles el tercer. Mai no es va superar aquest nombre, per la qual cosa, un mateix actor havia de fer diversos papers. Els actors també eren seleccionats i eren sempre barons.

Devien posseir certes qualitats: bona veu, perfecta pronúncia, capacitat per a adequar la veu a la situació concreta marcada pel text i al caràcter del personatge.

Damunt l'escena havien d'exhibir una correcta recitació, el cant el gest i el moviment. La recitació és l'activitat normal d'un actor a l'escenari, a voltes amb l'acompanyament de flauta. L'actor, a més dels moviments requerits per l'acció dramàtica i de la mímica que feia més entenedora aquesta acció, podia cantar tot sols (monodia), amb algun altre actor o juntament amb el cor.

2. El cor i la música

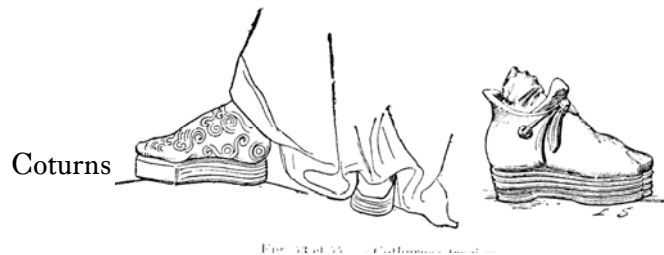
El cor és un element bàsic al drama grec. Al llarg de la història, tant de la tragèdia com de la comèdia, perd importància pel que fa al seu paper dins l'obra. A Èsquil i a la major part de les comèdies d'Aristòfanes és un autèntic personatge, de vegades, el principal; amb Sòfocles perd protagonisme, i amb Eurípides i a les darreres comèdies aristofàniques els seus cants són més un motiu líric que no pas un element de l'acció.

També el nombre de coreutes varià amb els anys. Amb Èsquil eren 12, organitzats en tres files de quatre coreutes, però Sòfocles introduí un de més per fila (15). Els menys destres se situaven a la fila del mig, que sempre quedava més tapada.

El cor era dirigit per un corifeu, i podia dividir-se en dos semicors. Les seues danses, unides a la música, eren determinants per a l'èxit de l'obra. Música, dansa i cant conferien a l'acció solemnitat, dramatisme, emoció, etc.

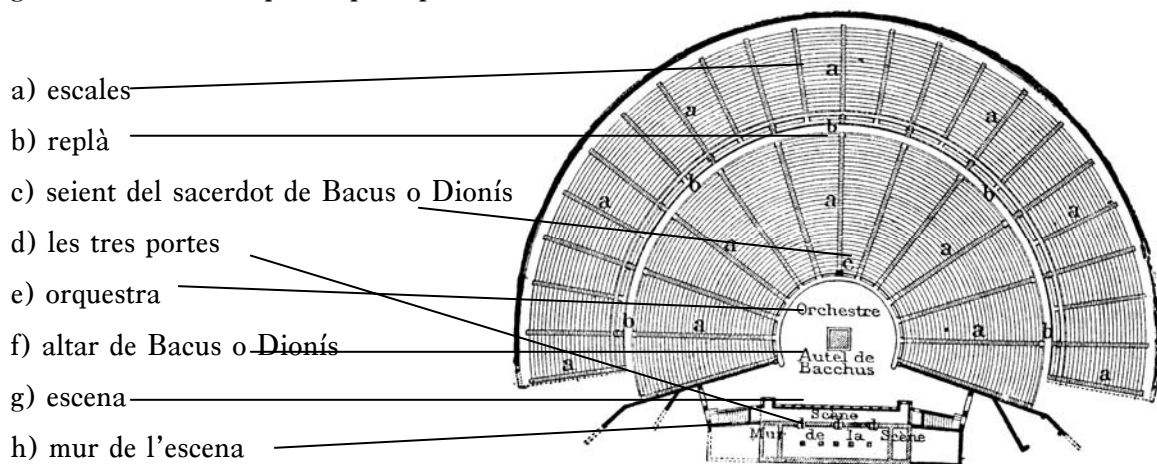
3. La indumentària

El més destacat eren les màscares, de les quals es compten fins a 28 tipus diferents; les portaven tant els actors com els coreutes. A la comèdia tenen gran importància les disfresses dels coreutes, sovint caracteritzats com a animals o com a figures no-humanes dotades de vida: vespes, granotes, ocells, cabres, núvols, etc. També cal esmentar els coturns, calçat dut pels actors i que els feia més alts.

4. El marc de la representació

Els teatres grecs són sempre a l'aire lliure i aprofiten un espai natural, la falda d'una elevació, per exemple. Aquestes dues característiques els diferencien dels romans, que poden ser coberts i que solen alçar-se en un pla. Un tercer tret n'és l'orquestra, espai reservat per al cor al mig del teatre, i que els romans gairebé no utilitzaren. En quart lloc, l'escena consisteix en un decorat desmuntable, mentre que al teatre romà és una gran construcció en pedra que tapa tot el fons.

A les representacions acudien també les dones, i des de l'època de Pèricles, una subvenció facilitava l'assistència als ciutadans més pobres. Amb el pas del temps es desenvolupà tota una tècnica escènica, que incloïa l'ús de màquines i tramoies per reproduir els sorolls, la nit, les tempestes, etc.

4.3.3. La tragèdia.

No tenim un coneixement precís dels orígens de la tragèdia, però sembla clar que està relacionat amb rituals religiosos vinculats a Dionís, on un cor executava una dansa. La introducció d'un recitat obrí el pas a l'autèntica representació.

El primer gran dramaturg fou **Èsquil** (Eleusis, 525/24 a.C. – 456/55 a.C.), que lluità a Marató i que concedí un paper decisiu a la intervenció dels déus: oracles, aparicions, mites, etc. Composà obres de gran lluïment per al cor, on destaca la trilogia formada per *Agamèmnon*, *les Coèfores* i *les suplicants*. El seu estil és elevat, grandiloqüent, molt influït per Homer i per Píndar. El teatre d'Èsquil té un profund sentiment religiós i una gran preocupació pels eterns problemes de l'ésser humà. En ell, com en tota la tragèdia grega, és central el tema de la Justícia (*Δίκη*) i la seua relació amb la *Μοῖρα*, allò que el Destí ha reservat a l'home, que al ser superat per aquest provoca la *ὑβρις*, o sia, la insolència, la supèrbia, que duu inevitablement els càstig de *Δίκη*. Per la seua part, Èsquil proposa la *σωφροσύνη*, o prudència, seny, com ideal de vida. Tracta el tema de les guerres mèdiques als *Perses*, que és la tragèdia més antiga que conservem.

Molt més jove fou **Sòfocles** (del dem àtic de Colonos, 497/6 a.C. – 406/5 a.C.), que a poc a poc alleugerí el lirisme de la tragèdia i privilegià en canvi el desenvolupament de l'acció. Reduí les parts corals i atansà les parts recitades a la llengua col·loquial. Composa obres, situacions i tipus dramàtics universalment famosos: *Antígona*, *Edip rei*, *Ajax*, *Electra*, *Filòctetes*. La gran aportació de Sòfocles al teatre és la mestria per a crear personatges amb una personalitat clarament delimitada. No són rígids i inamovibles com els d'Èsquil. Amb Sòfocles la dona obté la mateixa dignitat que l'home. Els personatges són víctima d'un dolor intens i l'única alliberació davant del dolor és la mort. Al final de la seua obra s'aproximà una mica a les innovacions d'Eurípides.

El tercer gran tràgic, **Eurípides** (Flía, al centre del Àtica, 484 a.C. – 406 a.C.), es decidí al predomini de l'acció, que complica amb l'ajut:

- a) de més actors,
- b) de procediments com ara els canvis d'escenari, la presència d'estrangers, el pas del temps, etc. i
- c) l'augment de la importància de la maquinària teatral.

En canvi, separà les funcions del cor i experimentà musicalment amb nous ritmes. Va obtenir poques victòries, però un cop mort la ciutadania el premià amb una corona pòstuma, com a reconeixement al seu valor. Entre les seues obres hem de citar *les troianes* i *Andròmaca*, sengles al·legats contra la guerra, *Medea*, *Electra* i *les Bacants*, on la dona tingué un protagonisme major, inclús que el que havia tingut a Sòfocles. Són grans heroïnes tràgiques amb papers comparables als dels seus herois masculins.

En l'expressió dels sentiments dels personatges recorre a una espècie d'*ἀγών*, on s'exposa els pros i contres de la seua actitud. Fa una crítica racionalista del mite i de la divinitat tradicional. També és present a la seua obra el tema de la mort i de la fortuna. La seua llengua és, per últim, fluïda i natural, amb moltes expressions col·loquials.

4.3.4. La comèdia.

La comèdia grega es divideix en antiga, mitjana i nova, però al s.V a.C. correspon l'antiga, encara que puguem parlar d'obres de transició cap a la mitjana. La comèdia antiga és també denominada política, pel fet que està intensament relacionada amb els esdeveniments ciutadans més importants.

El comediògraf **Aristòfanes** (del dem atenés de Cidatàneos, 455/445 a.C. – 385 a.C.) representa un teatre més popular, però també molt complex i d'un alt contingut poètic. El seu lirisme contrasta amb la paròdia que féu dels seus contemporanis, com ara els polítics Pèricles i Nícies, el filòsof Sòcrates, el tràgic Eurípides, etc. Fou un profund coneixedor de la psicologia atenesa, a més d'un gran creador com a autor literari i com a dramaturg. Citarem en primer lloc *la pau*, *els cavallers*, *els acarnesos*, comèdies polítiques inspirades en la època de la guerra del Peloponés i *Lisístrata*, que uneix la preocupació per la guerra a d'altres aspectes més risibles; *els núvols*, on atacà tot el moviment sofístic; i *les granotes*, on critica Eurípides i la poesia moderna. En algunes obres s'anuncia ja l'arribada de la Comèdia Nova, com en *les assembleistes* i *Pluto*.

La seua llengua és canviant i adaptada als distints personatges i ambients que reproduceix: des de la llengua cuidada i solemne de certs cors, a la més popular, grollera i obscena, posada en boca de personatges del poble.

La Comèdia Nova, pertanyent a l'última part del s.IV a.C., al començament de l'època hel·lenística, fou una comèdia d'evasió, de la qual el tema fonamental era l'amor i

que tenia com autor principal a **Menandre** (342 a.C. -292 a.C.). Tot i que tenia atribuïdes 108 comèdies, només s'han pogut reconstruir *el misàntrop* i importants fragments de *l'heroi*, *la trasquilada*, *l'adulador*, *la sàmia*, etc.

Els personatges-tipus trets de la realitat quotidiana apareixen en totes les obres – l'ancià avar, el jove ric i enamorat, la jove humil, l'amor de la qual se sol·licita, la prostituta, l'esclau eixerit que trau el seu amo de tràngols, els paràsits, etc. S'abandona el llenguatge vulgar i obscé propi de la Comèdia Antiga i es substituït per un tipus de parla urbana, arreglada i en la que no falten normes de bona conducta. En quant a la forma, la Comèdia Nova eliminà el cor i la paràbasi -espècie d'entreacte sense cap acció- i consolidà un tipus de pròleg explicatiu, exposat per un personatge (moltes vegades un déu) que després no tornava a aparèixer a l'obra.

Escena còmica, segons un vas pintat.

